

Opis źródła:

Na początku XIX wieku Turcja, będąca wówczas częścią Imperium Osmańskiego, znajdowała się w stanie głębokiej stagnacji i kryzysu. Państwo zmagало się z licznymi problemami politycznymi, gospodarczymi i społecznymi, które wymagały pilnych reform. Społeczeństwo tureckie było zróżnicowane etnicznie i religijnie, co często prowadziło do napięć i konfliktów. Mniejszości narodowe i religijne, takie jak Grecy, Ormianie i Żydzi, miały własne struktury społeczno-ekonomiczne i często cieszyły się pewną autonomią. System edukacji był słabo rozwinięty, a analfabetyzm powszechny. Artykuł z „Rozmaitości. Pisma dodatkowego do Gazety Lwowskiej” przedstawia stan oświaty w Turcji, w latach 20. XIX w. będący odbiciem ówczesnych wewnętrznych problemów państwa.

Miejsce wydania:

Rozmaitości. Pismo Dodatkowe do Gazety Lwowskiej, 1822, R.2, nr 27

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

PAN Biblioteka Kórnicka

Tekst źródła:

Obecny stan oświaty u Turków.

Lubo Turcy niektóre wiadomości ze sztuki lekarskiej Europejczyków posiadała i w Konstantynopolu mają po dostatkim lekarzy wszelkich narodów, jednakże, ta tyle dla ludzkości potrzebna sztuka, jest u nich dotąd jeszcze bardzo licha. Mnóstwo niezręcznych i niewiadomych rzeczy, po bywszy czas niejaki w usługach, najczęściej za tłumaczów przy jakim lekarzu i od potrzeby najpospolitszych recept nauczywszy się, puszcza się w ten zawód. Tak czynią nie tylko Turcy, ale i ludzie innych narodów, osobliwie Frankowie. Znaczny zysk, jest im do tego pobudką bo w Turcji płacą dwa i trzy razy tyle doktorom, ile u nas w najznacniejszym domu lekarz najlepiej wstawiony obiecywać sobie może. Żadnemu wprawdzie Mahometaninowi bez pozwolenia pierwszego tureckiego lekarza (Fekjim Ejfendi) do chorych uczęszczać niewolno, każdy z takich w przód zdać popis obowiązany, wszakże i od tej przeprawy złotem wykupić się może a tak pożyteczna ta ustanowa staje się tylko czczą formalnością, kończącą się na pieniężnej ofierze. Frankowie wolni są i od tego popisu. Szczepienie ospy w ostatnich dopiero latach cokolwiek się rozszerzyło; bo wiara w przeznaczenie sprzeciwia się wręcz temu dobrodziejstwu. W Turcji zaś azjatyckiej ospę szczepią powszechnie. W Czerkassy i więcej jak gdzie indziej, dla zachowania osobliwej kobiet piękności.

Chemią wielu Turków się bawi; lecz prawie wszyscy gubią się w próżnem staraniu odkrycia kamienia filozoficznego. W astronomii zaś bardzo mało mają wiadomości, których tylko do przepowiedzenia burz i wyrachowania zaćmień słonecznych i księżycowych używają. Wreszcie astronomia nie ma u nich wartości, tylko jako nauka pomocna do astrologii;(gwiazdowiessczbiarstwa) a tamta bez tej, ledwie połową sztuki być się im zdaje. Mniemają oni, że ze znajomości gwiazd innego pożytku mieć nie można nad ten, aby poznavszy wpływ ich na czynności ludzkie wyrachować losy państw, urodzenie i śmierć panujących.

Na marynarce w istocie wcale się nie znają a ich flota z żadną europejską w porównanie iść nie może. Tylko przy brzegach płynąć umieją i wyszukują jeden znany przylądek po drugim, aby się w oddaleniu nie zgubić. Sam Rapudan-Basza, ich pierwszy Admirał, najwięcej, jeśli umie sterem i żaglami kierować; lecz aby przez uważanie biegu słońca albo jakiej gwiazdy oznaczyć szerokość lub prawdopodobne położenie miejsca, albo też znać się na igle magnetycznej, nie ma o tem wcale żadnego wyobrażenia. Sternikami okrętów wojennych,

wylawszy niektórych rodowitych Turków z wyspy Kandyi są Grecy, których wiadomość żeglarska za sadza się równie na znajomość i brzegów, przylądków, skał i miejsc płytkich. Przy tak grubej niewiedomości tej sztuki, byłoby u nich zapamiętałem szaleństwem od lądu się oddalić, lub noce płynąć. Nigdy też flota turecka tego nie uczyni; lecz zaraz w wieczór kotwicę zarzuca.

Pytania do źródła

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jakie są główne przyczyny niskiego poziomu sztuki lekarskiej u Turków?
2. Jakie jest podejście Turków do szczepienia ospy i jakie są regionalne różnice w tym zakresie?
3. Jakie jest znaczenie astronomii dla Turków i w jakich dziedzinach ją stosują?
4. Jakie są główne ograniczenia floty tureckiej w porównaniu do flot europejskich?
5. Z czego może wynikać stan tureckiej oświaty?
6. Zidentyfikuj, jakie stereotypy i uprzedzenia mogą być obecne w opisie stanu oświaty i nauki w Turcji.

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony):

1. Jakie były główne różnice między poziomem nauki i medycyny w Turcji a w Europie w tamtym czasie?
2. Jakie czynniki społeczne i religijne wpływały na opóźnienie w rozwoju medycyny w Turcji?
3. Jakie były konsekwencje ekonomiczne dla lekarzy pracujących w Turcji w porównaniu do ich europejskich odpowiedników?
4. Jakie były główne problemy związane z edukacją i kształceniem lekarzy w Turcji według opisu?
5. Jak opisany jest stan wiedzy i umiejętności Turków w dziedzinie marynarki wojennej?
6. Jakie różnice międzykulturowe można zauważyć w podejściu do nauki i technologii między Turkami a Europejczykami na podstawie tekstu?

Literatura pomocnicza:

Lewis B., *Narodziny nowożytnej Turcji*, Warszawa 1972.

Stanford J. S., *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej*, tom I: 1280–1808; tom II: 1808–1975. Warszawa 2012.

Wskazówki:

Wojsko osmańskie, w tym flota, było w stanie daleko posuniętej degradacji. Brak nowoczesnej technologii i szkolenia powodował, że tureckie siły zbrojne były mało efektywne w porównaniu do europejskich armii. W szczególności marynarka wojenna nie była w stanie konkurować z flotami europejskimi i była ograniczona do operacji przybrzeżnych.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord – Joanna Kunigielis